

Johann Roskiewicz - Studien über Bosnien und die Herzegovina, 1868.

(prijevod dijela o Mostaru)

Johan Roskiewicz rođen je 1831. g. u Galiciji, a umro je u Grazu 1902. g. Inače, po zvanju major u generalštabu dvojne monarhije, za nas je zanimljiv zbog svoje knjige „*Studien über Bosnien und Herzegowina*“, (Studije o Bosni i Hercegovini), objavjenoj 1868. godine u Leipzigu i u Beču. Izdavač je bio F. A. Brockhaus. Knjiga sadrži ukupno jedanaest ilustracija u drvorezu i jednom litografskom kartom, kao i brojne značajne informacije o našoj zemlji od prije stoljeća i pol.

Već u uvodu svoje knjige autor objašnjava pomalo proročansku viziju te navodi kako mu je „ponuđena prilika da upozna jednu zemlju koja leži na južnoj i istočnoj granici naše carevine, koja je malo poznata, ali obzirom na njen položaj, prije ili kasnije, mogla bi igrati značajnu ulogu u historiji.“ I Thoemela i Roskiewicza su austrougarske vlasti poslale u Bosnu i Hercegovinu sa zadatkom temeljitog izoješća o stanju zemlje, topografije, vojske, komunikacija i ostaloga što je zanimalo vojne stručnjake jer su pripreme za ulazak u našu zemlju uveliko bile u tijeku.

Građu za ovu knjigu Roskiewicz je skupljao za vrijeme svoga petnastomjesečnog boravka u Bosni i Hercegovini, na mnogobrojnim putovanjima koja je poduzimao za vrijeme svoga boravka. Austrougarski generalštab ga je 1862. godine uputio u Bosnu sa zadatkom da napravi njenu topografsku kartu, koju je on u posebnoj knjizi i objavio u Beču 1865. Jednu verziju te karte, u reduciranoj formi, priložio je u svojoj drugoj knjizi o Bosni koja je izašla tri godine kasnije. Za izradu ove karte napravio je više od 500 topografskih skica, a samu je kartu radio u Vojno-geografskom institutu u Beču. I karta i knjiga o Bosni koju je objavio smatrana je najboljom austrijskom studijom o toj zemlji, a kad su stručnjaci za trasiranje željeznica, inženjeri Gaiger i Leuret, 1873. u Beču objavili sličnu studiju o bosanskim putevima, pokazalo se da su Roskiewiczovo dijelo morali tek malo ispraviti i neznatno nadopuniti. Roskiewicz je bio vješt crtač, pa je u svom djelu objavio više skica različitih tipova ljudi u njihovim karakterističnim nošnjama. Iako pronalazimo poneke nedosljednosti u imenima pojedinih toponima (na jednom mjestu navodi ime Dervoente kao Derbend, dok na drugom (u istoj knjizi) stoji Dervoent, možemo konstatirati da je knjiga dosljedna i obiluje mnogobrojnim korisnim geografskim informacijama. Ovo se pogotovu odnosi na označavanje udaljenosti među mjestima i određivanje brojnih cestovnih pravaca. Poznat je i po tome što je među prvima u povijesti 1867. g. procijenio broj Cigana u Bosni na 9000 (što je iznosilo 1,2% stanovništva Bosne), a u Hercegovini 1100 (1,1%).

Kako sam kaže, ovom knjigom je „pokušao prenijeti čitaocima svoja zapažanja i utiske, jer ova zemlja svakom putniku nudi bogat materijal za paralelene procjene. Prilikom pisanja knjige težio sam da što potpunije odredim slike zemlje, njenih stanovnika i institucija u odvojenim i kompaktnim grupama.“

Njegove geografske bilješke su prilično bogate, pa analizirajući skice načinjene tokom putovanja te ih uspoređujući s postojećim mapama, dolazimo do studije koja pruža prilično živopisnu sliku reljefnih i hidrografskih uslova ove zemlje.

Jedno od njegovih putovanja po Bosni dotiče i Mostar. Naime, pošavši od Sarajeva, krenuo je preko planinskih područja do Uloga, Nevesinja, zatim u dolinom Neretve, pa preko Blagaja do Mostara, a odatle opet dolinom Neretve prema sjeveru, preko Kreševa, ponovno do Sarajeva.

Ovdje navodimo dio koji se odnosi na Mostar.

[...] Put od Blagaja do Mostara, traje 2 sata, prolazi pored vinograda zasađenih na padinama u podnožju Podveležja i može se ocijeniti kao saobraćajno prihvatljiv. Tokom četiri dana putovanja primijetio sam brzu promjenu temperature i izuzetnu klimatsku razliku. Prvog je dana bilo mutno, ružno i hladno, drugog je nepekidno padala kiša, trećeg je puhala silovita bura, a četvrtog je dana bila skoro nepodnošljiva vrućina. Pošto smo sada u Mostaru, nećemo propustiti ponuđenu priliku da nam olako prođe.

Položaj grada u podnožju Veleža i Huma, na obje strane Neretve, mogao bi se smatrati lijepim, kad ne bi bilo masivnih krečnjačkih stijena okolnih planina i nedostatka zelenila, koje, kako se čini, proviruje samo iz malih ograđenih bašta i okolnih vinograda, a strancu stvara tužan utisak s uzdahom. Grad, koji je nekada bio stalni logor Rimljana, osnovao je 1440. godine Radivoje Gost Curopatat, visoki dvorski dužnosnik Hercega Stjepana, a grad svoje ime nosi od staroga mosta (Most-star, slavenski stari most). Sastoji se od nekoliko niza kuća, koje se protežu do podnožja planina i ima dvije ulice uzduž obje obale Neretve, a kuće stoje usko jedna uz drugu, kao i prodavnice i skladišta robe uz njih.

To je glavni grad Hercegovine i glavni trgovački centar zemlje, sjedište guvernera. U njemu su austrijski, francuski i ruski konzuli, dva biskupa, jedan muftija, kadija, ukratko sva središta administrativne uprave provincije, s oko 18000 stanovnika, uglavnom muhamedanaca, među njima 500 katolika, 3 do 3500 Grka, preko 40 džamija, jedna mala katolička kapela u zgradi austrijskog konzulata i dvije grčke crkve, od kojih se jedna upravo izgrađuje.

Obale Neretve spaja jedan most, izgrađen od cara Trajana, a kasnije restauriran od sultana Sulejmana II. To je kameni most raspona 90 stopa obezbijeđen utvrđenim kulama.

Prilikom dolaska u Mostar vladala je epidemija velikih boginja koja je već neko vrijeme bjesnila. U smještaju, gdje sam uzeo sobu, nekoliko ljudi je umrlo od ove bolesti u veoma kratkom vremenu.

Garant austrijskoga konzulata Hr. v. Cingria, upozorio me je na ovaj slučaj i ponudio mi je smještaj u zgradi konzulata. Smatram da mi je dužnost ovdje izraziti znak svoje zahvalnosti ovom poštovanom i voljenom gospodinu koji je, ne samo meni, nego bilo kojem drugom strancu, s velikom pažnjom i ljubaznošću učinio gostoprimstvo. Nakon više posjeta koja sam učinio izvanrednom komesaru Dževdet Efendiji, gradonačelniku (muširu) Abdi paši, guverneru provincije kao i konzulima, nakon dvadesetčetverosatnog boravka, krenuo sam na putovanje iz doline Neretve.

(Preveo: Smail Špago)